

REPERE DESCRIPTIVE ȘI ANTROPONIMICE ÎN TOPONIMIA DIN SATUL TUTA (JUDEȚUL BACĂU). O APLICAȚIE

DANIELA BUTNARU*

Fiind în strânsă legătură nu doar cu geografia unei zone, prin aceea că surprind caracteristici geomorfologice ale terenului și descriu relieful, vegetația, fauna sau se referă la repere, construcții, ci și cu istoria oamenilor care au trăit aici, cu viața socială și economică, cu limba popoarelor care au locuit în acel areal, este firesc ca toponimele să ilustreze această dublă conexiune: astfel, există nume de locuri formate de la apelative, pe care lingvistul croat Petar Skok le-a numit toponime descriptive, și denumiri de locuri care au la origine numele unor persoane ce au avut legătură cu obiectul sociogeografic denumit, toponimele personale¹.

Pentru a evidenția relațiile dintre om și teritoriul locuit, se impune a fi adunate și cercetate, pe lângă denumirile satelor și ale acelor obiecte geografice considerate a fi mai importante², cât mai multe dintre toponimele minore din aria respectivă: denumirile de ape curgătoare sau stătătoare, de câmpii, dealuri ori munți, de păduri și poieni, ulițe și cărări, eventual cele alor unor repere care și-au lăsat amprenta în toponimie. De asemenea, nu trebuie acordată atenție doar numelor de locuri vechi, ci și celor noi, care au înlocuit toponime de odinioară, considerate de denominatori ca nemaivând o motivație, deci nemaifiind potrivite cu situația de pe teren.

* Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” al Academiei Române, Iași, str. Th. Codrescu, nr. 2, România.

¹ Plecând de la această clasificare a apărut ideea împărțirii materialului toponimic din *Micul dicționar toponimic al Moldovei (structural și etimologic)* în două părți, una dedicată toponimiei personale și una celei descriptive (cf. *Introducerea la Tezaurul toponimic al României. Moldova – Moldovanu 2014: VII*).

² Din punctul de vedere al importanței lor sociogeografice, toponimele se pot clasifica în minore și majore: „Cu cât obiectul este mai important, cu atât numele său are o valoare mai mare, este mai stabil în timp și, prin urmare, are șanse de a fi mai vechi. Toponimele cu valoare maximă au fost numite *majore* sau *macrotoponime*, iar cele cu valoare minimă – *minore* sau *microtoponime*” (Moldovanu 1983–1984: 419).

Materialul toponimic analizat în articolul de față a fost obținut în urma unor anchete de teren efectuate în anii 2009 și 2010 în localitatea Tuta (jud. Bacău), în cadrul cărora am cules date importante despre numele de locuri de la localnicii Ion Palău, Angelica Popa, Iosif Popa, Ianoș Ungureanu, Iosif Ungureanu și Gheorghe Ștefan Văcaru. De asemenea, am folosit, în analiza noastră, și informații conținute în diverse documente, publicate sau inedite (aflate la Arhivele Naționale din Bacău, București și Iași), dar și material obținut de Vlad Cojocaru în cursul unor anchete toponimice efectuate în zonă, în anii '80 ai secolului trecut.

Tuta este un sat întemeiat la începutul secolului al XIX-lea, prima sa atestare fiind din 8 octombrie 1823, într-o mărturie a locuitorilor din Târgul Troțuș și „de peste vale din sat Tuta” (CAT. BAC.: 104). În catagrafia de la 1774 (Dmitriev 1975: 338) fuseseră menționați „liuzii de peste valea Troțușului”³, dar aproape toți cei înregistrați aici au nume românești, deci este imposibil să fie vorba de același sat Tuta, dat fiind că în *Dicționarul Ortensiei Racoviță* se menționează că în Tuta sunt „capi de familie 73, toți Unguri, suflete 371” (Racoviță 1895: 570). Din punct de vedere administrativ, satul Tuta se află în componența comunei Târgul Troțuș, județul Bacău, învecinându-se la vest cu comuna Pârgărești, la sud cu comuna Bogdănești, la est cu orașul Onești, iar la nord cu Târgul Troțuș. Geografic, localitatea Tuta este situată în nord-vestul Depresiunii Cașinului, pe partea dreaptă a râului Troțuș.

1. Toponime descriptive

Cea mai veche denumire din această zonă este cea a râului Troțuș, care izvorăște din Munții Ciucului și se varsă, după un parcurs de cca 150 km, în Siret (Ujvári 1972: 518). Hidronimul *Troțuș* este atestat încă din 1408 (Costăchescu 1932: 631). În documente străine și hărți, numele Troțușului este menționat de-a lungul timpului sub diverse forme⁴: *Tartarosch*, *Tartros*, *Tartrosch*, *Tatras*, *Tatros*, *Tatrosch*, *Tatrusz*, *Totros*, *Totrusch*, *Totrusz*, *Tratusz*, *Tratusz*, *Trotus*, *Trotusch*, *Trotușa*, *Tatros Reu* etc. Despre originea numelui *Troțuș* au fost avansate mai multe ipoteze. Le găsim trecute în revistă⁵ și analizate într-un articol semnat de Dragoș Moldovanu (2009–2010: 75–77), care propune o etimologie latină: „din **tortuosus (amnis)* ‘(râu) sinuos, șerpuitor’, cu o evoluție la *o* a vocalelor *u-o* în hiat, care a avut loc în latina populară prin secolul I e.n.” (*ibidem*: 77). Forma **Tortósu* ar fi evoluat la **Tortúș* și ulterior, prin metateză, se va

³ Corneliu Stoica (1998: 353) consideră că această mențiune de la 1774 a „liuzilor de peste valea Troțușului” ar reprezenta prima atestare a satului Tuta.

⁴ Aceste forme au fost preluate din TTRM I₃: 227–228 și TTRM I₄: 279.

⁵ Dintr-un neatestat magh. *tátros*, „echivalent cu slavonul Bistrița” (R. Rosetti), din magh. *tatár-ós* „tătăresc” (G. Weigand, G. Kisch, I. Kniezsa ș.a.), din magh. *tartós* „durabil, perseverent” (A. Philippide) etc.

ajunge la prima variantă atestată: *Totrúș* (*ibidem*: 78); în primele decenii ale secolului al XVII-lea se va produce o nouă metateză în pronunțarea românească a toponimului: *Trotuș* (*ibidem*: 76). Din același studiu aflăm că pronunția populară, înregistrată de dialectologi, este *Trotúșu*, iar „pronunția «literară» implică o deplasare arbitrară a accentului pe temă: *Trótușu*, care coincide cu accentuarea maghiară, atestată încă din 1466: *Táthros*” (*ibidem*: 75).

Deoarece a rezistat timp de secole, desemnând un curs de apă important, considerăm că hidronimul *Trotuș* este un toponim major⁶. Târgul Trotuș, odinioară însemnat centru comercial, a preluat numele apei în apropierea căreia este situat⁷. Realitatea de pe teren ne arată că de la numele unui obiect sociogeografic își pot lua denumirea și alte obiecte din imediata sa apropiere, rezultând un *câmp toponimic*, adică un ansamblu de două sau mai multe toponime (numite *secundare*) formate în jurul unui toponim de maximă importanță (*nucleu*), care are rol de centru polarizator (Moldovanu 2009: 139); procesele în urma cărora se realizează câmpurile toponimice sunt *polarizarea*⁸ și *diferențierea*.

Unele nume de locuri surprind caracteristici ale obiectului geografic desemnat. De exemplu, terenul arabil care în trecut se chema *La Movile* astăzi poartă numele *La Movilă*, deoarece a rămas doar o movilă, celelalte fiind distruse. *Fântâna de Piatră* arată că această fântână veche este zidită din piatră. Un teren nisipos situat la nord de sat, în apropierea *Cătinei*, se numește *La Nisip*. De la *Carieră*, lângă Ursuluca, se aducea pe vremuri piatră pentru construcții. Aici este și *Surpătura* (teren numit și *La Râpă*), denumire care descrie aspectul râpos terenului.

Câteva toponime ne ajută să identificăm locuri unde creșteau anumite plante. Astfel, denumirea *Dealul Dumbrava* este martoră a faptului că odinioară în acest loc era o pădure (de stejar)⁹. Persoanele cu care am efectuat ancheta nu-și amintesc de existența unei păduri în acest loc, acest fapt arătând că pădurea a fost tăiată de mult timp, iar pe locul ei au fost plantate vii. Toponimul este atestat la 1768, sub forma „în Dumbravă” (ARH. IȘ. PL. 3247: 3^r). *Cânepiștea* sau *Cânipăria*, acum cartierul Gorbaciov, era terenul unde se cultiva cânepă; pentru că localnicii cultivau acolo câte 7 prăjini, s-a numit și *La Șapte Prăjini*. Pe dreapta Pârâului Hățaș, până în Trotuș, se află terenul numit încă *În Cătină*, deoarece aici era multă cătină. *Malul Zăvoiiului*, terenul dintre Dănășești și râul Trotuș, amintește de faptul că aici era zăvoi; astăzi păduricea nu mai există, a rămas doar pășune. Tot în apropiere de

⁶ Suntem, din acest punct de vedere, în dezacord cu Alexandru Artimon (2003: 49) și Corneliu Stoica (1998: 336), care îl consideră toponim minor.

⁷ Este și cazul altor localități din Moldova: Târgul Neamț (situat pe râul Neamț), Suceava (pe râul Suceava), Moldovița (pe Moldovița), Bârladul (așezat pe râul cu același nume) etc.

⁸ Gh. Bolocan folosea termenul de *transfer* pentru a desemna procesul de formare a unor toponime plecând de la alte nume topice (Bolocan 1977: 171–180).

⁹ Într-un document de la 1889, în care se stabilesc hotarele moșiei Rușii, se citează un act de la 1768 în care identificăm toponimul „În Dumbravă” (ARH. IȘ. PL. 3247, f 3^r).

Trotuș era un loc cu arini, care se numea *Arinișul*. La sud de Tuta era *Livada*, iar nu departe de Fântâna de Piatră un loc este numit *La Nuci*, datorită celor două rânduri de nuci plantați aici.

Alte nume evocă realități din vremurile când terenurile de aici aparțineau boierilor. Astfel, *Coasta Hambarului* este locul unde erau amplasate hambarele boierești. În locul numit astăzi *La Grajduri*, lângă izvoarele pârâului Varnița, spun sătenii că ar fi fost odinioară grajdurile care adăposteau herghelia vreunui mare proprietar; la jumătatea secolului trecut se mai cunoștea încă fundația clădirilor. *Țarina* desemna în trecut terenul arabil al satului, situat în partea estică a Tutei¹⁰; mai târziu a apărut, lângă Grajduri, un alt teritoriu arabil, obținut probabil prin despădurire, numit *Țarina Nouă*. Bătrânii satului își amintesc că *Jităria* și coliba jitarului (cel care avea sarcina de a păzi intrarea în câmp) erau la ieșirea din sat spre *Hățaș*.

Alte toponime descriptive vor fi analizate în partea a doua a textului, dedicată prezentării denumirilor în funcție de categoria toponimică.

2. Toponime personale

Nu puține sunt denumirile formate de la nume de persoane. Astfel, chiar numele satului este un toponim personal. Tuta este un sat întemeiat probabil la începutul secolului al XIX-lea, prima sa atestare fiind, așa cum am arătat deja, din 1823. Înaintea satului, este atestat însă „pârâul Tutzi”¹¹ (în harta din 1790 a lui Hora von Otzellovitz), indicat și mai târziu, în Atlasul Moldovei de la 1892, cu forma *Pârâul Tutii*. Acest curs de apă a fost numit probabil după o persoană care locuia ori avea pământ pe unde trecea pârâul. Antroponimele *Tutu*, *Tuta* sunt întâlnite pe teritoriul României, așa cum aflăm din *Dicționarul onomastic românesc* (Constantinescu 1963: 394) și din *Dicționarul numelor de familie românești*¹² (Jordan 1983: 466). În sprijinul etimologiei personale a acestui toponim vine și o informație pe care o găsim în catagrafia ținutului Bacău pentru anul 1820, unde printre „Lăturașii ot Târgu Ocni și sat Brăteștii” este înregistrat *Toader sin Ioniț(ă) Tutu* (CAT. VIST. IV₁: 409). Considerăm că acest Tutu poate fi un urmaș al celui după numele căruia s-a format hidronimul aflat în discuție, iar satul care s-a constituit prin așezarea pe valea acestui pârâu a unui grup venit din Transilvania a preluat, la rândul său, numele; astfel, de la numele sau supranumele unei persoane a fost creat un hidronim și apoi numele unei așezări. Câmpul toponimic care s-a

¹⁰ „Țarna Tutei” este menționată și la 1932 (ARH. BUC. 1921 94/1932: 9^f).

¹¹ Varianta *Tutzi* redă, așa cum a perceput redactorul hărții, forma de genitiv pe care a auzit-o la localnici.

¹² Autorul atestă existența numelui de familie *Tuta* ca fiind „«femininul» lui *Tutu*, care va fi existând și în bulgară”.

format mai conține denumirile *Moara Tutu*¹³ (ATLAS MOLD.), *Prundul Tutei* și *Dealul Tutei* (aflat la sud de sat).

Lângă Pârâul Varnița era un teren mlăștinos, numit *Mateiasa*. Numele se explică prin faptul că aici a fost proprietară, în prima jumătate a secolului al XX-lea, Smaranda Matei, conform unui document din 1949, când domeniul ei a fost trecut în proprietatea statului (ARH. BAC. BG. 1/1949: 1^f). În același an a fost expropriat și Nicolae Ianovici (ARH. BAC. BG. 1/1949: 3^f), de al cărui nume amintește astăzi toponimul *Lanul Ianovici*, care desemnează un teren din comuna învecinată Bogdănești, aflat lângă hotarul sudic al satului Tuta. Și denumirile *Lanul lui Costică* sau *Lanul lui Vasiliu* amintesc de foști proprietari. La vest de Lanul Mateiasa se află *Lanul Popii*, numit astfel probabil pentru că un fost localnic *Popa* a avut aici teren, acest nume de familie fiind frecvent în acest sat.

Regăsim în documente de demult, scrise cu ocazia unor danii sau unor dispute dintre foști proprietari ai terenurilor din această zonă, alte toponime personale desemnând obiecte geografice de aici. De exemplu, la 1696 „Antioh Constantin voievod dăruiește lui Manolache Roset, mare postelnic, pentru slujbă dreaptă și cu credință, o bucată de loc domnesc din hotarul Târgului Trotuș. Hotare: hotarul Hărtăneștilor, pârâul Necoreștilor, pârâul Crețului, [...], hotarul Rușilor” (CAT. MOLD.: 398). În harta militară *Brouillon oder original Aufnahm der fünf moldauischen Districten, nemlich des Sutschawaer, Roman, Niamtz, Bakeu und Puttnaer Bezirkes*, redactată sub coordonarea lui Hora von Otzellowitz, pe lângă râul Trotuș (*Flus Trotusch*) mai apar *Pereu Ruschilor*, *Pereu Krezului*, *Pereu Hertineștilor* și, așa cum am scris mai sus, *Pereu Tutzi* (Otzelowitz 1790). Formele denumirilor redată aici sunt rezultatul perceperii sunetelor graiului moldovenesc de către cartografii străini și al încercării lor de a reda aceste sunete după sistemul fonologic al limbii germane.

În jurul toponimelor vechi se formează, de multe ori, câmpuri toponimice (prin propagarea denumirii și la altele obiecte geografice aflate în vecinătate). Este și cazul denumirilor *Pârâul Rușilor*, *Tarlaua Rușii* și *Pădurea Rușii* sau *Dumbrava Rușii*¹⁴, care au preluat numele satului și moșiei *Rușii*, ce se învecina odinioară cu localitățile Bogdănești și Onești. Istoricul acestei moșii este rezumat într-un document de la 1889 (ARH. IȘ. PL. 3247: 1^v), prin care, în urma analizei mai multor acte, i se stabilește hotarul. Aflăm astfel că, la 1566, moșia *Rușii* era vândută de hatmanul Vasilie și jupâneasa sa Irina lui Savin, fost cămăraș la Ocna. Mai târziu, moșia *Rușii* va fi dăruită de către Ecaterina, jupâneasa medelnicerului Iordachi, mănăstirii Sfântul Spiridon din Iași. Satul *Rușii* a fost înglobat în satul Tuta la 1892 (TTRM I₂: 1071), iar moșia *Rușii* a fost expropriată în 1920 (ARH. BAC. OBȘ. 1/1918: 7^f). Pârâul *Ruși*, afluent pe dreapta al

¹³ Moară situată pe Trotuș.

¹⁴ În *Dicționarul geografic al Județului Bacău* sunt menționate moșia și pădurea cu acest nume: „Rușii, dumbravă [...] pe moșia Rușii, cu 20 hectare. Proprietară: casa Sf. Spiridon, Iași” (Racoviță 1895: 464).

Trotușului, delimita moșia Ruși de moșia Bogdănești; este atestat în forma *Pârâul Rușii* la 1768 (ARH. BAC. OBS. 1/1918: 3⁵).

3. Categoriile toponimice¹⁵

3.1. Hidronimele

Principalul curs de apă din zonă este Trotușul, însă teritoriul satului Tuta este străbătut și de alte ape. În partea estică, la hotarul cu orașul Onești curge *Pârâul Hotarului*, care izvorăște de sub Pădurea Ruși; în vechime, el stabilea limita între moșiile Ruși și Onești. *Pârâul Varnița*, atestat încă din secolul al XIX-lea¹⁶, izvorăște de la *Fântâna de Piatră* și traversează tarlăua numită *Varnița*, loc unde – după cum arată numele – era o vărărie. Din *Dicționarul istoric al localităților trotușene* aflăm că în această zonă a fost descoperită o „așezare străveche eneolitică (cultura Cucuteni), din epoca bronzului (cultura Monteoru), din epoca Latène și din epoca romană” (Stoica 1998: 535).

Pârâul Rușilor izvorăște de sub Dealul Buhoci, unde în secolul al XVIII-lea era moșia Buhociu. *Pârâul Hățaș* izvorăște de sub Dealul Tutei, din terenul numit *Puturoasa*, și curge paralel cu *Hățașul* (drumul pe unde mergeau vitele la izlaz), care în timp a devenit intravilan, prin extinderea satului.

Un alt afluent al Trotușului, care izvorăște tot de sub Dealul Buhoci, este *Pârâul Tutei*, atestat la 1790 în forma *Pereu Tutzi* (Otzelowitz 1790), iar la mai târziu ca *Pârâul Tutii* (ATLAS MOLD.) sau *Râpa Tutana* (Racoviță 1895: 570). Astăzi localnicii îi spun *Pârâul Ursuluca*, iar în registrul agricol de la 1959–1963 îl găsim atestat sub formele *Pârâul Ursului*, *Ursulica* sau *Ursuluca*. Considerăm că denumirea este destul de nouă, deoarece nu o găsim menționată mai devreme de mijlocul secolului al XX-lea. Pe Harta militară din 1962, acest curs de apă apare cu numele de *Turcoia*, de care localnicii care au participat la ancheta toponimică nu își amintesc. Terenul stâncos, odinioară acoperit de o pădurice, situat către locul de vărsare a acestui pârâu în Trotuș, se numește tot *Ursuluca*. Este posibil ca aici să fi fost un bârlog de urși, în acest caz toponimul fiind un semicalc după un toponim românesc, neatestat, **Bârlogul Ursului*, conținând cuvântul maghiar *lyuk* ‘gaura, bortă’ (a ursului). Nu este însă exclusă posibilitatea ca toponimul să provină de la un nume de persoană *Ursu*.

¹⁵ Categoriile toponimice sunt „corespondentele în plan toponimic ale categoriilor geografice, echivalente cu arhilexemele (hiperonimele) lingvistice” (Moldovanu 2014: IX): hidronimele (denumirile apelor curgătoare), oronimele (numele de dealuri), fitonimele (denumiri ale păjiștilor, pădurilor, tarlalelor), hodonimele (numele căilor de comunicație), oiconimele (numele de sate și cătune) etc.

¹⁶ ARH. IȘ. PL. 3384 (anul 1843), ARH. IȘ. PL. 3238 (anul 1884) și nr. 3247: f 1^v (anul 1889).

La limita vestică a satului Tuta curg alte două pâraie, *Pârâul Furcilor* (marcat și în ATLAS MOLD., unde vedem că se forma din *Pârâul Nicoreștilor*, *Pârâul Hărteneștilor*, *Pârâul Glodurilor*) și *Pârâul Crețului* (cu doi afluenți: *Pârâul Iștocului* și *Pârâul Bradului*, conform ATLAS MOLD.). Pârâul Nicoreștilor amintește de moșia cu același nume¹⁷, iar Pârâul Hărtăneștilor de „moșia Hărtăneștii a dumisale bănesei Safta Rosăt” (ARH. IȘ. DOC. 406/ 59: 1^v), proprietate ce se afla la vest de teritoriul de astăzi al satului Tuta.

3.2. Oronimele

La sud de satul Tuta, este *Dealul Buhoci(u)*, pe care îl găsim atestat la sfârșitul secolului al XIX-lea (ARH. IȘ. PL. 3247: 3^t; ATLAS MOLD., Racoviță 1895: 191). O parte din moșia satului Bogdănești se numea, la 1764, *Buhociu* (ARH. IȘ. DOC. pachet 406, doc. 185, f. 1^v). Denumirea s-a format de la numele unei persoane care probabil stăpânea acest teritoriu; la 1650 este atestat un „Constantin Buhoci din Trotuș” (CAT. MOLD. II: 415), dar nu putem fi absolut siguri că există o legătură între el și oronim. Acest deal este numit astăzi și *Dealul Tutei*, preluând astfel numele localității în dreptul căreia se găsește. Partea, un pic ascuțită, unde începe dealul Buhociu, se numește *La Capul Dealului* sau *La Botul Dealului Buhoci*, iar coasta estică este desemnată de localnici prin oronimul *Dealul Dumbrava*.

În partea vestică a satului este *Dealul Furcii* (atestat în ATLAS MOLD. ca *Dealul Furcilor*)¹⁸ și *Dealul Hărtăneștilor* (notat și el în ATLAS MOLD.).

3.3. Fitonimele

La est de sat, până la Pârâul Ruși, este terenul agricol *Dănășești*, al cărui nume amintește de siliștea *Dănești*, care la 1853 era inclusă în trupul moșiei Bogdănești (TTRM I₁: 108). „Răzeșii de Deneșești” sunt menționați chiar mai devreme (ARH. IȘ. PL. 3247: 3^t, într-o mențiune a unui document din anul 1768). Denumirea s-a format de la un nume de persoană *Dan* sau *Daneș* (derivat de la *Dan*), cu sufixul cu valoare colectivă *-ești*. În această zonă era un teren numit *Între Drumuri*, aflat între Drumul la Onești și o fostă cărare.

Și alte nume topice se referă la agricultura sau la elemente adiacente culturii cerealelor, pomiculturii, grădinăritului: *Livada*, *La Nuci*, *La Bulgărie la Papalici* (Anton Papalici era un bulgar, specialist în cultivarea zarzavaturilor, care s-a statornicit aici). Într-un plan¹⁹ al izlazului comunal, aflat în partea estică a satului Tuta, se poate observa că izlazul era mărginit la nord de râul Trotuș, la est și sud de moșia Ruși a Epitropiei Sf. Spiridon, iar la vest de pârâul Ruși, care îl despărțea de

¹⁷ Moșia Nicoreștii o găsim atestată la 1779 (ARH. IȘ. DOC. 406/ 53: 1^t).

¹⁸ Într-un document din 26 februarie 1712 este menționat „locul numit La Furci”, dăruit lui Sandu Crupenschi (CAT. BAC.: 31).

¹⁹ Planul a fost realizat în 1910, când localitatea aparținea administrativ de comuna Pârgărești (ARH. BUC. 1864 103: 11–12).

„delimitarea de la 1864 a locuitorilor din satul Tuta” (ARH. BUC. 1864 103: f.11^v)²⁰; lângă Pârâul Rușilor exista o „grădină de zarzavat”. Și astăzi în această zonă este amplasată *Grădina*, terenul unde sătenii cultivă legumele. Este desenat și un izvor de apă sărată, existent și acum, care se varsă tot în Pârâul Ruși; el este menționat în registrul agricol din 1959–1963 (aflat în arhiva primăriei Târgului Troțuș) cu denumirea *Saramura*, apa sa fiind folosită și astăzi la pregătirea conservelor.

Odinioară pe terenul de lângă sat era pădurea *Dumbrava* care, pentru obținerea de terenuri agricole, a fost defrișată. Tot în partea estică a satului este *Pădurea Rușii*, în marginea căreia se află *Liziera*, loc unde cresc mai ales tufișuri și tei.

3.4. Oiconimele

Așa cum am arătat mai sus, numele satului s-a format de la un antroponim *Tutu*; oiconimul are și un echivalent în maghiară – *Dioszeg* ‘loc cu nuci, nucet’. Această denumire populară a satului apare în foarte puține documente oficiale. În harta rusă de la 1830 este marcată clar, în dreptul satului despre care discutăm aici, sinonimia: *Tuta/Dioseni* (KARTA)²¹. Iosif Gabor (1995: 278) arată că satul apare cu numele ungiuresc *Diosegh* în statisticile catolice vechi, precum și în *Schematismul misiunii 1850*, unde se afirmă că satul avea 246 de credincioși, fără lăcaș de cult (cf. și Coșa 2007: 213). De asemenea, denumirea *Dioszeg* este menționată într-o adresă din 1946, aflată în Arhiva Episcopiei Romano-Catolice din Iași (ARH. EP.: 357). Toponimul *Dioszeg* ‘loc cu nuci, nucet’ este probabil motivat de faptul că odinioară în această zonă exista un pâlci cu nuci, dar denumirea s-a păstrat doar pe plan local, în limbajul sătenilor.

Vatra satului este împărțită în Satul Vechi și Satul (Cătunul) Nou, acesta din urmă fiind constituit din două părți: *Bucureștii Noi* (unde se construiau doar case cu etaj și de aceea s-a făcut o analogie cu capitala) și *Gorbaciov* (parte de sat unde s-au construit clădiri după revoluție; oiconimul este onorific, dat în cinstea omului de stat rus care a inițiat o politică de deschidere către Occident). În cursul anchetei

²⁰ Alți locuitori ai satului Tuta au fost împroprietăriți în 1945, din proprietățile lui Mihai (Mișu) Arion și Alex Balaban (ARH. BAC. TR. 8/1948: 2 ș.u.).

²¹ Cf. și Giurescu 1957: 214. Istoricul menționează că denumirile au fost transcrise fonetic de către topografi și că, alături de forma populară a numelui, așa cum o pronunțau localnicii, aceștia au dat și denumirea oficială, din condicile vistieriei (Giurescu 1957: 25). În TTRM I₁: 619 și TTRM I₂: 1225 se consideră că *Dioseni* și *Diosegh* sunt variante ale denumirii unui fost sat – astăzi cartier –, situat în partea estică a Târgului Ocna, *Josenii*; însă faptul că există o distanță de circa 7 km dintre Tuta și Joseni, că pe teritoriul dintre cele două localități curge râul Troțuș și se află alte sate (Părgărești și Târgul Troțuș) ne conduce la concluzia că *Dioszeg* (cu variantele *Dioseni* și *Diosegh*) este de fapt sinonimul, echivalentul popular al denumirii satului Tuta. Nu putem însă exclude posibilitatea ca vecinii din Târgul Troțuș să-i fi numit odinioară pe tuteni și *joseni* (satul Tuta fiind așezat pe un teren mai jos față de Târgul Troțuș) și astfel să fi apărut o denumire paralelă pentru satul aflat în discuție: *Josenii*; fiind apropiată ca formă de cuvântul maghiar *Dioszeg* „loc cu nuci”, în acest caz ar fi vorba de o modificare și remotivare de către localnici a toponimului. În zilele noastre localnicii din Târgul Troțuș își numesc vecinii de peste Troțuș tuteni.

toponimice am aflat că denumirile au fost propuse de către preotul Anton Budău și adoptate ulterior de către localnici.

3.5. Hodonimele

Dintre hodonime cel mai important este *Drumul Principal* (ori *Drumul Mare*, *Drumul de la Onești*), denumirea căii de comunicație care separă Bucureștii Noi de Gorbaciov și face legătura între Tuta și orașul învecinat Onești. Peste râul Trotuș este *Podul peste Trotuș*, pe unde trece drumul care face legătura între Tuta și Târgul Trotuș. Satul este străbătut de mai multe ulițe, unele fiind denumite în funcție de numele familiei²² care predomină în acea parte de sat: *Ulița Lenghinești*, pentru că aici locuiesc mai multe familii *Lenghin*; *Ulița Davideștilor*, unde sunt casele familiilor *David*; *Ulița Imbreștilor*, de la numele de familie *Imbrea*. Alteori numele uliței conține numele unei persoane care locuiește acolo, considerată de localnici mai cunoscută – *Ulița la Fabian*, numită astfel pentru că în capătul uliței locuia un bătrân, Ianoș Fabian –, sau în funcție de un reper situat în acea zonă – *Strada Școlii*. *Ulița Hățaș* amintește de cărarea care străbătea terenul unde odinioară era izlaz, iar *Drumul Varniței* curge pe locul unde era varnița.

4. Structura toponimelor

Toponimele simple coincid ca formă cu apelativul (articulat cu articol hotărât) sau antroponimul de la care s-au format: *Cătina*, *Grădina*, *Mateiasa*, *Tuta*, *Țarina* etc. Sintagmele toponimice pot fi formate dintr-o prepoziție și un substantiv (*Între Drumuri*, *La Nisip*, *La Varniță*), dintr-un substantiv și un adjectiv (*Dealul Mare*, *Bucureștii Noi*) sau din două substantive (*Botul Dealului*, *Dealul Tutei*, *Lanul lui Costică*, *Lanul Popii*, *Pârâul Crețului*, *Strada Școlii*, *Tarlaua Rușii*); un singur toponim conține în structura sa un numeral: *La Șapte Prăjini*. Perifrazele toponimice, rezultate prin comprimarea unei atributive și în care elementul de relație este o prepoziție, sunt puține la număr: *Cotul la Coșa* (< Cotul care este la Coșa), *Fântâna de Piatră* (< Fântâna care este de piatră), *Ulița la Fabian* (< Ulița unde stătea Fabian).

5. Concluzii

Observăm că majoritatea denumirilor numelor de locuri din satul Tuta sunt românești, ele fiind formate de la apelative sau nume de persoană. Localnicii cu vârsta de peste 45 de ani vorbesc și maghiara, iar atunci când comunicarea se face în această limbă, pentru cele mai multe toponime din zona cercetată se folosește

²² Observăm că aceste denumiri s-au format de la un nume de familie și sufixul cu valoare colectivă *-ești*.

corespondentul său unguresc, și anume traducerea denumirii românești; excepție face oiconimul *Dioszeg*, sinonim perfect al numelui de sat *Tuta*. Toponimele analizate în aceste pagini se referă la caracteristici ale terenului, proprietăți ale apelor, flora, fauna, activitatea economică și socială a omului, obiceiuri și evenimente din istoria satului, dar și la persoane (din zilele noastre sau de odinioară) ce au avut legătură cu unele obiecte (socio)geografice care, în consecință, au fost denumite după numele acelor localnici.

BIBLIOGRAFIE

a. Literatură de specialitate

- Artimon 2003 = Alexandru Artimon, *Orașul medieval Troțuș în secolele XIV–XVII. Geneză și evoluție*, Bacău, Editura Corgal Press.
- Bolocan 1977 = Gh. Bolocan, *Transferul de nume în toponimie*, în „Studii și cercetări lingvistice”, XXVIII, nr. 2, p. 170–181.
- Constantinescu 1963 = N.A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei.
- Iordan 1983 = Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Moldovanu 1983–1984 = Dragoș Moldovanu, *Stratificarea genetică a toponimiei românești* (I), în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. XXIX, p. 373–445.
- Moldovanu 2009 = Dragoș Moldovanu, *Sincronia și diacronia câmpurilor toponimice*, în *Lucrările celui de-al doilea Simpozion Internațional de Lingvistică* (București, 28/29 noiembrie 2008), București, Editura Universității din București, p. 139–147.
- Moldovanu 2009–2010: Dragoș Moldovanu, *Toponime de origine română în Transilvania și în sud-vestul Moldovei*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. XLIX–L, p. 19–92.
- Moldovanu 2014 = Dragoș Moldovanu, *Introducere la Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. II, *Mic dicționar toponimic al Moldovei (structural și etimologic)*, partea I, *Toponime personale*, coordonator: Dragoș Moldovanu, autori: Daniela Butnaru, Dinu Moscal, Ana-Maria Prisacaru, Vlad Cojocaru, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014.
- Stoica 1998 = Corneliu Stoica, *Dicționarul istoric al localităților troțușene*, Onești, Editura Aristarc.
- Ujvári 1972: I. Ujvári, *Geografia apelor României*, București, Editura Științifică.

b. Surse

- ARH. BAC. BG. = Arhivele Naționale Bacău, Fondul *Primăria comunei Bogdănești*, urmat de numărul dosarului.
- ARH. BAC. DOC. = Arhivele Naționale Bacău, Fondul *Colecția de documente: Parohia catolică. Târgul Troțuș*, urmat de numărul dosarului.
- ARH. BAC. OBȘ. = Arhivele Naționale Bacău, Fondul *Obștea de împroprietărire. Târgul Troțuș*, urmat de numărul dosarului.
- ARH. BAC. TR. = Arhivele Naționale Bacău, Fondul *Primăria Târgului Troțuș*, urmat de numărul dosarului.
- ARH. BUC. 1864 = Arhivele Naționale București, Fondul *Reforma agrară din 1864. Județul Bacău*, urmat de numărul dosarului.
- ARH. BUC. 1921 = Arhivele Naționale București, Fondul *Reforma agrară din 1921. Județul Bacău*, urmat de numărul dosarului.

- ARH. EP. = Arhiva Episcopiei Romano-Catolice din Iași, dosar 5/1946.
- ARH. IȘ. DOC. = Arhivele Naționale Iași, Fondul *Documente*, urmat de numărul pachetului și cel al documentului.
- ARH. IȘ. PL. = Arhivele Naționale Iași, Fondul *Planuri și hărți*, urmat de numărul dosarului.
- ATLAS MOLD. = Institutul Geografic al Armatei, *Atlasul Moldovei*, București, 1892–1898.
- CAT. BAC. = *Colecția de documente de la Filiala Arhivelor Statului, județul Bacău (1400–1864). Catalog* (întocmit de Dumitru Zaharia), București, 1986.
- CAT. MOLD. II = *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva istorică a Statului*, vol. II (1621–1652), întocmit de Mihai Regleanu, Iulia Gheorghian, Veronica Vasilescu și Doina Duca, București, 1959.
- CAT. MOLD. IV = *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale*, vol. IV (1676–1700), întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca Tinculescu, Veronica Vasilescu, Constanța Negulescu, București, 1970.
- CAT. VIST. IV₁ = *Catagrafiile Vistieriei Moldovei (1820–1845)*, IV. *Ținutul Bacău*, partea 1 (1820), volum editat de Mircea Ciubotaru, Sorin Grigoruță și Silviu Văcaru, cu o *Introducere* de Mircea Ciubotaru, Iași, Casa Editorială Demiurg Plus, 2013.
- KARTA = *Karta teatra voini v Evropea 1828 i 1829 godov*, 1835 (fotocopie aflată la Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” din Iași; începută în 1828, harta este anterioară catagrafiilor din 1831–1832, menținând împărțirea administrativă mai veche).
- TTRM I_{1,2} = *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I. *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale (1772–1988)*, partea 1, București, Editura Academiei Române, 1991 și partea a 2-a, București, Editura Academiei Române, 1992.
- TTRM I₃ = *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, partea a 3-a, *Toponimia Moldovei în documente scrise în limbi străine (exclusiv slavona). 1332–1850*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2004.
- TTRM I₄ = *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, partea a 4-a, *Toponimia Moldovei în cartografia europeană veche (cca 1395–1789)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005.

*

- Costăchescu 1932 = Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, Iași, Editura Viața Românească.
- Coșa 2007 = Anton Coșa, *Comunitățile catolice din județul Bacău*, Onești, Editura Magic Print.
- Dmitriev 1975 = P. G. Dmitriev, *Moldova din epoca feudalismului*, vol. VII, partea 2, Chișinău, Editura Știința.
- Gabor 1995 = Iosif Gabor, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, Bacău, Editura Conexiuni.
- Giurescu 1957 = Constantin C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului XIX*, București, Editura Științifică.
- Otzelowitz 1790 = Hora von Otzelowitz, *Brouillon oder original Aufnahm der fünf moldauischen Districten, nemlich des Sutschawaer, Roman, Niamtz, Bakeu und Puttnaer Bezirkes*.
- Racoviță 1895 = Ortensia Racoviță, *Dicționar geografic al județului Bacău*, București, Stabilimentul Grafic I.V. Socec.

DESCRIPTIVE AND ANTHROPONYMIC LANDMARKS IN PLACE-NAMES OF THE VILLAGE TUTA (BACĂU COUNTY). AN ILLUSTRATION

ABSTRACT

This paper tries to capture the main characteristics of the toponymy in Tuta village of Bacău. Some place names in the area point to aspects of land, attributes of water, flora, fauna, economic and

social activities, habits and events in the history of the village. A large number of toponyms are formed based on anthroponyms of landowners or residents which were related to the designated socio-geographical object.

Although the village was founded in the early nineteenth century, we have identified toponyms older than that period, that remind of people, estates and realities now forgotten.

Local residents aged over 45 speak Hungarian and for most place names in the studied area they use a Hungarian equivalent, namely the translation of the Romanian toponym; the exception is *Dioszeg* “place with nuts”, which is the perfect synonym of the village name Tuta.

Keywords: *Tuta village, place-names, diachronic depiction, descriptive toponyms, personal names.*